

Ազատագրկված կանայք

*Քաղվածք 10-րդ Ընդհանուր զեկույցից,
Տպագրված 2000թ*

Նախնական նկատառումներ

21. ԽԿԿ-ն իր նախորդ մի քանի ընդհանուր հաշվետվություններում ձևակերպել է այն չափանիշները, որոնցով նա առաջնորդվում է իր աշխատանքի մեջ ազատագրկված տարբեր վայրերում, այդ թվում ոստիկանական բաժանմունքներում, բանտերում, ազատագրկված ներգաղթողների պահման կենտրոններում, հոգեբուժարաններում, ինչպես նաև անչափահաս անձանց կալանավայրերում:

Բնական է, որ Կոմիտեն վերոհիշյալ չափանիշները կիրառում է ազատագրկված և՛ կանանց, և՛ տղամարդկանց նկատմամբ: Եվրոպայի խորհրդի բոլոր անդամ պետություններում ազատագրկված կանայք այնուամենայնիվ կազմում են ազատագրկված անձանց համեմատաբար փոքր մասը: Կանանց կալանքի տակ պահելու համար առանձին հատկացումներ կատարելը պետությունների համար կապված է մեծ ծախսերի հետ: Կանայք (երբեմն տնից և իրենց խնամքի տակ գտնվող երեխաներից հեռու) հաճախ պահվում են ի սկզբանե տղամարդկանց համար նախատեսված ոչ մեծ թվով շինություններում (որտեղ կարող են պահվել և տղամարդիկ): Այս պարագաներում անհրաժեշտ է հատուկ ջանքեր գործադրել ազատագրկված կանանց անվտանգ և բարեկեց միջավայրում պահելու ապահովման համար:

Ընդգծելով ազատագրկված կանանց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի կանխման կարևորությունը, ԽԿԿ-ն որոշեց 10-րդ Ընդհանուր հաշվետվության այս գլուխը նվիրել տվյալ բնագավառում իր կողմից հետապնդող որոշ կոնկրետ խնդիրներին: Կոմիտեն հուսով է, որ այսպիսով նա հնարավորություն կտա ազգային իշխանություններին ստույգ պատկերացումներ կազմել Կոմիտեի տեսակետների մասին՝ ինչ վերաբերում է ազատագրկված կանանց հետ վարվեցողությանը: Ինչպես և նախորդ տարիներին,

22. Ի սկզբանե, պետք է ընդգծել, որ սույն գլխում շարադրված խնդիրների վերաբերյալ ԽԿԿ-ի մտահոգությունները առկա են անկախ նրանից, թե ինչ բնույթի կալանավայրի մասին է խոսքը գնում: ԽԿԿ-ի փորձը ցույց է տալիս, որ ազատագրկված կանանց ֆիզիկական և/ կամ հոգեբանական վիճակին սպառնացող վտանգը կարող է

ավելի մեծ լինել իրենց ձերբակալմանն անմիջապես հաջորդող ժամանակահատվածում: Հետևաբար, պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել, որ այդ ժամանակահատվածում ապահովվեն ներքոհիշյալ բաժիններում շարադրված չափանիշները:

Կոմիտեն ցանկանում է հատուկ նշել, որ այս բնագավառում իր կողմից մշակվող ստանդարտները պետք է դիտվեն որպես լրացում այն ստանդարտներին, որոնք ամրագրված են այլ միջազգային փաստաթղթերում, այդ թվում՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայում, Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայում, Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայում և Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության Ցանկացած ձևի կալանքի կամ բանտարկության մեջ գտնվող բոլոր անձանց պաշտպանության սկզբունքների հավաքածուի մեջ:

Անձնակազմի համալրումը տարբեր սեռի ներկայացուցիչներով

23. Ինչպես ընդգծված է ԽԿԿ-ի 9-րդ Ընդհանուր հաշվետվությունում, անձնակազմի համալրումը տարբեր սեռի ներկայացուցիչներով ուղղիչ հիմնարկներում հանդիսանում է դաժան վերաբերմունքի դեմ ուղղված կարևոր երաշխիք: Տղամարդկանցից ու կանանցից բաղկացած անձնակազմի առկայությունը կարող է բարենպաստ ազդեցություն ունենալ ինչպես պահելու բնույթի, այնպես էլ նորմալ մթնոլորտի ստեղծման վրա:

Անձնակազմի համալրումը տարբեր սեռի ներկայացուցիչներով նաև թույլ է տալիս կատարել անձնակազմի համապատասխան տեղաբաշխումներ՝ տվյալ սեռի համար յուրահատուկ հանձնարարականներ կատարելիս (ինչպես օրինակ՝ խուզարկություն կատարելիս): Այս կոնտեքստում ԽԿԿ-ն ցանկանում է նորից ընդգծել, որ ազատագրված անձինք պետք է խուզարկվեն միայն նույն սեռի ծառայողների կողմից, և յուրաքանչյուր խուզարկություն, որը պահանջում է հագուստը հանել, պետք է կատարվի հակառակ սեռի տեսադաշտից դուրս:

Ազատագրված կանանց անջատ բնակեցումը

24. Պետության կողմից ազատագրված անձանց նկատմամբ ցուցաբերող հոգատարության պարտավորությունը ներառում է՝ պարտավորություն պաշտպանելու նրանց այլ անձանցից, ովքեր փորձում են նրանց վնաս հասցնել: ԽԿԿ-ն ժամանակ առ ժամանակ հանդիպել է կանանց միջև անվայել վերաբերմունքի դեպքերի: Այնուամենայնիվ, կանանց նկատմամբ տղամարդկանց կողմից դաժան վերաբերմունքի (մասնավորապես սեռական հետապնդումների, այդ թվում նաև խոսքային վիրավորանքների) դեպքերը ավելի հաճախակի են տեղի ունենում, հատկապես, երբ չի ապահովվում ազատագրված կանանց անջատ ապրելատեղը, որը մեծ մասամբ հսկվում է կին ծառայողների կողմից:

Որպես սկզբունք, ազատագրված կանայք պետք է պահվեն այնպիսի ապրելատեղերում, որոնք ֆիզիկապես առանձնացված են նույն հիմնարկում պահվող տղամարդկանցից: Այնուամենայնիվ, որոշ պետություններ սկսել են միջոցներ ձեռնարկել

գույգերին (որոնցից յուրաքանչյուրը ազատագրկված է) միասին տեղավորելու ուղղությամբ և/կամ, որպեսզի ուղղիչ հիմնարկներում այս կամ այն չափով համատեղ պահվեն տարբեր սեռի ներկայացուցիչները: ԽԿԿ-ն ողջունում է այսպիսի առաջադեմ քայլերը այն պայմանով, որ նրանք կատարվեն տվյալ ազատագրկված անձանց համաձայնությամբ, նրանց զգուշավոր ընտրությամբ և համապատասխան հսկողությամբ:

Գործունեությամբ զբաղվելու հավասար հնարավորություններ

25. Ազատագրկված կանայք պետք է հնարավորություն ունենան զբաղվելու իմաստալից գործունեությամբ (աշխատանք, վերապատրաստում, կրթություն, սպորտ և այլն) տղամարդ բանտարկյալների հետ հավասար հիմունքներով: Ինչպես նշել է Կոմիտեն իր վերջին Ընդհանուր հաշվետվությունում ԽԿԿ-ի պատվիրակությունները չափից ավելի հաճախ հանդիպում են դեպքերի, երբ ազատագրկված կանայք զբաղվում են այնպիսի գործունեությամբ, որը իրենց համար համարվում է «համապատասխան» (օրինակ՝ կարը կամ ձեռքի աշխատանքը) այն դեպքում, երբ տղամարդկանց հնարավորություն է տրվում ստանալու շատ ավելի բարձր մասնագիտական բնույթի ուսուցում:

ԽԿԿ-ի տեսակետից այսպիսի խտրական մոտեցումը կարող է ծառայել միայն կանանց սոցիալական դերի մասին գոյություն ունեցող ստերիոտիպերի ուժեղացմանը: Ավելին, հանգամանքներից էլնելով, ռեժիմով նախատեսված գործունեության ձևերից հավասար հիմունքներով կանանց օգտվելու հնարավորության մերժումը կարող է դասվել որպես արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք:

Նախաձեռնողյան և հետձեռնողյան խնամք

26. Ամեն ջանք պետք է գործադրվի, որպեսզի բավարարվեն ազատագրկված հղի կանանց սննդի յուրահատուկ դիետիկ պահանջումները: Նրանք պետք է ստանան պրոտեինով հարուստ և թարմ մրգերից ու բանջարեղենից բաղկացած սնունդ:

27. Պարզ է, որ երեխաները չպետք է ծնվեն ուղղիչ հիմնարկներում, և Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները, սովորաբար ազատագրկված հղի կանանց անհրաժեշտ պահին տեղափոխում են հանրային հիվանդանոցներ:

Մինչդեռ, երբեմն, ԽԿԿ-ն հանդիպում է այնպիսի դեպքերի, երբ հղի կանանց գինեկոլոգիական զննման կամ ծննդաբերության ժամանակ նեղում կամ գամում են մահճակալին կամ որևէ կահույքի: Այսպիսի մոտեցումը լիովին անընդունելի է և կարող է, իհարկե, որակավորվել որպես անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք: Հնարավոր է և պետք է գտնել անվտանգության պահանջները բավարարող այլ միջոցներ:

28. Ուղղիչ հիմնարկներում շատ կանայք երեխաների և այլոց հիմնական խնամողներն են, իսկ ազատագրվումը կարող է անբարենպաստ ազդեցություն ունենալ վերջիններիս վրա¹:

Այս կոնտեքստում նորածինների և մանուկների իրենց մայրերի հետ մնալու հարցը, եթե դա առկա է, և դրա ժամկետը չափազանց բարդ խնդիրներ են: Պարզ է, որ ազատագրվման վայրը նորածինների և մանուկների համար հարմար միջավայր չէ, մինչդեռ մայրերի և երեխաների բռնի բաժանումը նույնպես խիստ անցանկալի է:

29. ԽԿԿ-ի տեսակետց, բոլոր դեպքերում երեխայի բարեկեցությունը պետք է լինի ղեկավար սկզբունք: Սա մասնավորապես ենթադրում է, որ ազատագրվման վայրում նախաձեռնողյան և հետձեռնողյան խնամքը պետք է համարժեք լինի տվյալ հասարակության մեջ ազատության պայմաններում տրվող խնամքին: Այսպիսի պայմաններում նորածինների և մանուկների նկատմամբ վարվեցողությունը պետք է վերահսկվի սոցիալական աշխատանքի և երեխաների զարգացման հարցերով զբաղվող մասնագետների կողմից: Նպատակը պետք է լինի երեխայի համար այնպիսի միջավայր ստեղծելը, որը զերծ է բանտին բնորոշ հատկանիշներից, ինչպիսիք են, օրինակ՝ համազգեստը, բանալիներից առաջացած աղմուկը: Անհրաժեշտ է նաև այնպիսի միջոցներ ձեռնարկել, որոնք կապահովեն ուղղիչ հիմնարկներում երեխաների շարժողական և ճանաչողական ունակությունների բնական զարգացումը:

Իրենց պահելու վայրերում նրանք մասնավորապես պետք է ունենան խաղալու և վարժություններ կատարելու համապատասխան հարմարություններ, իսկ հնարավորության դեպքում կարողանան դուրս գալ հիմնարկից և ապրել սովորական կյանքով՝ այդ պատերից դուրս:

Միաժամանակ, աջակցելով ուղղիչ հիմնարկից դուրս գտնվող ընտանիքի անդամների մասնակցությանը երեխայի խնամքին, կարելի է նպաստել այդ հոգսի թեթևացմանը (օրինակ՝ երեխայի հոր կողմից): Այն դեպքում, երբ դա հնարավոր չէ, պետք է քննարկվի մտուրային պայմանների հնարավորությունը: Այդպիսի նախաձեռնությունները կարող են նպաստել ազատագրված կանանց ավելի լայն մասնակցությանը աշխատանքին և ուղղիչ հիմնարկներում իրականացվող այլ միջոցառումներին, քան դա հնարավոր կլիներ այլ պայմաններում:

Հիգիենայի և առողջության խնդիրները

30. Կոմիտեն ցանկանում է նաև Կողմերի ուշադրությունը հրավիրել հիգիենայի և առողջության հետ կապված մի շարք խնդիրների վրա: Ազատագրված կանանց պահանջները, այդ առումով, զգալիորեն տարբերվում են տղամարդկանց պահանջներից:

---

¹ Տե՛ս նաև բանտերում մայրերի և մանուկների վերաբերյալ՝ Եվրոպայի խորհրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի 1469 (2000) հանձնարարականը:

31. Կանանց **հիգիենայի** յուրահատուկ պահանջները պետք է բավարարվեն համապատասխան ձևով: Կարևոր նշանակություն ունեն սանիտարական և լվացվելու միջոցներից անմիջապես օգտվելու հնարավորությունը, արյունով աղտոտված իրերի անվտանգ թափումը, այնպիսի հիգիենիկ իրերով ապահովվածությունը, ինչպիսիք են սանիտարական միջադիրները և տամպոնները:

Առաջին անհրաժեշտության պարագաների բացակայությունը համարժեք է նվաստացնող վերաբերմունքի:

32. Էական նշանակություն ունի նաև այն հանգամանքը, որ ազատագրված անձանց **բուժապասարկման** մակարդակը համապատասխանի տվյալ հասարակությունում ազատության պայմաններում գտնվող հիվանդանոցների բուժապասարկման մակարդակին:

Ինչ վերաբերում է ազատագրված կանանց, ապա բժշկական սպասարկման համարժեքության սկզբունքի իրագործման ապահովումը պահանջում է, որ բուժապասարկումը կատարվի կանանց հիվանդությունների, այդ թվում՝ գինեկոլոգիայի գծով հատուկ ուսուցում ստացած բժիշկների և բուժքույրերի կողմից:

Բացի դրանից, ազատագրված կանայք պետք է նույն չափով, ինչ չափով դա առկա է տվյալ հասարակությունում ազատության պայմաններում գտնվող կանանց համար, ընդգրկվեն կանանց համար բնորոշ բժշկական պրոֆիլակտիկ հետազոտություններում ինչպիսիք են՝ կրծքագեղձի և արգանդի վզիկի քաղցկեղի ախտորոշումը:

Բժշկական սպասարկման համարժեքության սկզբունքը պահանջում է, որ ազատագրված վայրում պաշտպանվի կնոջ մարմնական ամբողջականության իրավունքը: Այսպես կոչված «հաջորդ առավոտ» հաբերը կամ/և հղիությունը ուշ շրջանում դադարեցնելու այլ միջոցները ազատագրված կանանց համար պետք է նույն պայմաններով մատչելի լինեն, ինչպես դա մատչելի է ազատության մեջ ապրող կանանց համար:

33. Որպես սկզբունք, կանայք, որոնք բուժման կուրսը սկսել են ազատագրվումից առաջ, պետք է հնարավորություն ունենան շարունակելու այն ազատագրված պայմաններում: Այս կոնտեքստում, պետք է ջանքեր տարվեն, որ ազատագրված վայրերում կանանց համար անհրաժեշտ համապատասխան դեղամիջոցները մատչելի լինեն:

Ինչ վերաբերում է, մասնավորապես, հակաբեղմնավորիչ դեղամիջոցներին, ապա դրանք պետք է նշանակվեն ոչ միայն բեղմնավորումը կանխարգելելու, այլ նաև բժշկական նպատակներով(օրինակ՝ դաշտանի ցավերը մեղմացնելու համար): Այն փաստը, որ կնոջ կալանքի տակ գտնվելը ինքնըստինքյան խիստ նվազեցնում է հղիության հավանականությունը, չի կարող այդպիսի դեղամիջոցներ չտրամադրելու բավարար պատճառ դառնալ: